

МОЖЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Одна з цілей упровадження реформи бюджетної децентралізації в Україні - поліпшення стану фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування (ОМС) як провідника інтересів і потреб розвитку територіальних громад. Механізм її досягнення містить активізацію застосування власних інструментів формування доходів місцевих бюджетів. На цьому наголошують вітчизняні фахівці, у колі наукових інтересів яких перебуває проблематика формування доходів бюджетів засобами місцевого оподаткування, зокрема, Волохова І. [1], Волощук Р.Є. [2], Кириленко О.П. [3], Лучишин Л.М. [4], Письменний В. [5], Сидор І.П., Карпишин Н.І. [6], Юшко С.В. [7] та багато інших.

Місцеві податки і збори повинні посісти вагоме місце в складі власних доходів місцевих бюджетів. Зауважимо, що їхня фіскальна роль поступово зростала завдяки реальному старту згаданої реформи. Якщо в 2015 році частка цих платежів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів України складала 9,2%, то в 2020 році вона сягнула показника 16,1%. Проте з різних причин по статті «Місцеві податки та збори» бюджети недоотримують мільярди гривень доходів (наприклад, через непроведення індексації нормативної грошової оцінки землі [8] і відсутність повної бази об'єктів оподаткування в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно [9] – по 2,0 млрд. грн.).

Крім іншого [10], однією з причин такого стану справ вважаємо низький рівень залученості ОМС до процесу формування податкових надходжень місцевих бюджетів, у тому числі до процедур адміністрування місцевих податків і зборів. Згідно з Податковим кодексом України (ПКУ) адміністрування податків здійснюють тільки контролюючі органи [11, пп. 14.1.1¹]. Але бенефіціаром адміністрування місцевих податків і зборів є ОМС. Саме цьому аспекту формування дохідної частини місцевих бюджетів в Україні, на наш погляд, приділено недостатню увагу. Тому мета дослідження зорієнтована на виявлення можливостей активного впливу ОМС на результативність процесу адміністрування місцевих податків і зборів у нашій країні.

Загалом, адміністрування податків, зборів і платежів – це рішення та процедури контролюючих органів і дії їх посадових осіб щодо: 1) визначення інституційної структури податкових відносин; 2) ідентифікації та обліку платників податків і об'єктів оподаткування; 3) сервісного обслуговування платників податків; 4) контролю за сплатою податків і зборів.

Оцінка поточної ситуації дозволяє характеризувати позицію ОМС у зазначених процедурах як пасивно-активну.

З одного боку, ОМС - пасивні споживачі інформації, яка є продуктом адміністрування податків і зборів, у тому числі місцевих. На це ж спрямований порядок застосування ІАС управління плануванням та виконанням місцевих бюджетів «LOGICA» з 1 вересня 2021 року [12]. З іншого боку, тривалий час ОМС у сільській місцевості безпосередньо залучені до процесу справляння земельного податку. Хоча в п. 287.5 ПКУ йдеться тільки про можливість сплати громадянами цього податку через каси місцевих рад, фактично працівники ОМС ідентифікують, обліковують і контролюють надходження земельного податку від жителів відповідних населених пунктів. Крім того, відповідно до ст. 12 ПКУ ОМС запроваджують місцеві податки і збори, оприлюднюють відповідні рішення, визначають розмір окремих елементів механізму їх застосування тощо. Такі дії ОМС відповідають тлумаченню «інституційної структури податкових відносин», яке обґрунтували Пухкал О.Г. і Лисак Л.М. [13, с. 70]. (Використовуємо погляди науковців, оскільки законодавчо-нормативне визначення цієї дефініції відсутнє.)

Отже, незважаючи на законодавче обмеження переліку суб'єктів податкового адміністрування, ОМС в Україні наділені відповідними повноваженнями. Проте активна позиція ОМС у процесі адміністрування місцевих податків і зборів сьогодні цим і обмежена. Тому ефективність реалізації повноважень з адміністрування місцевих податків і зборів вважаємо невисокою. Така теза ґрунтується на експертних оцінках ступеня використання відповідного фіскального поля (наприклад, на Харківщині державна податкова служба (ДПС) України адмініструє 40-45 млрд. грн. при оціночному потенціалі в 60-100 млрд. грн. [14]). Базовою причиною такого стану справ вважаємо більшу зацікавленість ДПС України у високих показниках результативності адміністрування загальнодержавних податкових платежів, адже:

- частка місцевих податків і зборів суттєво поступається фіскальній вазі загальнодержавних податків, у тому числі в доходах місцевих бюджетів - 44,5% у 2020 р., відповідно, малозначимо впливає на загальний результат виконання планових показників податкових надходжень зведеного бюджету;

- на відміну від загальнодержавних, у структурі суб'єктів місцевих податків і зборів домінують фізичні особи, в т.ч. ФОПи, що робить нерентабельним більшість процедур адміністрування таких платежів;

- кількісне різноманіття ОМС, які залучені до процесу оподаткування, значно здорожчує вартість адміністрування місцевих податків і зборів.

ОМС зацікавлені, насамперед, у наслідках таких процедур адміністрування, як ідентифікація, облік суб'єктів і об'єктів оподаткування, а також податковий контроль. Це дозволяє рекомендувати такі першочергові заходи з активізації ролі ОМС у процесі адміністрування місцевих податків і зборів:

- включення ОМС до кола адміністраторів місцевих податків і зборів шляхом внесення відповідних змін до пп. 14.1.1¹ ПКУ;

- забезпечення швидкого та безперешкодного доступу ОМС до загальнодержавних реєстрів прав власності на об'єкти нерухомості, в тому числі земельних ділянок, і, відповідно, повноцінного використання отриманої інформації з метою ідентифікації та обліку незареєстрованих потенційних платників податків;

- надання на запит ОМС інформації через ІАС «LOGICA» також у розрізі ФОПів і фізичних осіб – платників податків;

- зменшення порогу для надсилання податкових вимог про наявність боргу з місцевих податків і зборів зі 180 до 5 НМДГ; делегування ОМС права надсилати ці податкові вимоги.

Такі заходи потребують обов'язкового законодавчого регламентування, щоб унеможливити прояви регуляторної всездозволеності з боку недобросовісних представників ОМС. Така проблема, на жаль, поступово загострюється в Україні [15]. Пошук шляхів гармонізації інтересів платників податків, ОМС і ДПС України в процесі податкового адміністрування визначають напрямки подальших наукових досліджень автора.

Список використаних джерел

1. Волохова І. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 23(2). С. 51-54.

2. Волощук Р.Є. Місцеві податки і збори та їхня роль у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні: регіональний аспект. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 966-975.

3. Кириленко О.П. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика : моногр. за ред. О.П. Кириленко. Тернопіль, 2019. 280 с.

4. Лучишин Л.М. Фіскальна роль місцевого оподаткування у структурі доходів місцевих бюджетів України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Вип. 2. С. 61-69.

5. Письменний В. Локальні податки і збори як економічна основа наповнення місцевих бюджетів. *Вісник ТАНГ*. 2015. № 1. С. 64-72.

6. Сидор І.П., Карпишин Н.І. Місцеве оподаткування в Україні в контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8182> (дата звернення: 28.07.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.56.

7. Юшко С.В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 72-87.

8. О. Слобожан презентував бюджетному комітету пропозиції АМУ до показників Держбюджету на 2021 рік : *Асоціація міст України*. URL: <https://auc.org.ua/novyna/oslobozhan-presentuvav-byudzhetnomu-komitetu-proprozysiyi-amu-do-pokaznykiv-derzhbyudzhetu-na> (дата звернення: 01.08.2021).

9. Міністерство фінансів підрахувало втрати місцевих бюджетів від неповної сплати податку на нерухоме майно : *Міністерство фінансів України*.

URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/ministerstvo_finansiv_pidrakhuvalo_vtrati_mistsevikh_bi_udzhetiv_vid_nepovnoi_splati_podatku_na_nerukhome_maino-2151 (дата звернення: 01.08.2021).

10. Бак Н.А. Місцеве оподаткування в Україні: стан і перспективи посилення дієвості. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 1. С. 12-25.

11. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

12. Про затвердження Порядку обміну інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та органами місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 16 черв. 2021 р. № 627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2021-п#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

13. Пухкал О.Г., Лисак Л.М. Інституційний вимір функціонування податкової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 23. С. 68-73. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2016/17.pdf (дата звернення: 05.08.2021).

14. Галаур В. Харківщина започаткувала фінансову паспортизацію громад. *Урядовий кур'єр*. 27 липня 2021 р. № 143. С. 4.

15. Олексій Кучер закликав підприємців об'єднуватися та звертатися за підтримкою до ДРС : *Державна регуляторна служба*. URL: <http://www.drs.gov.ua/press-room/oleksij-kucher-zaklykav-pidpryyemtsiv-ob-yednuvatysya-ta-zvertatysya-za-pidtrymkoju-drs/> (дата звернення: 05.08.2021).

Вікторія Булавинець

канд. екон. наук, доцент

Анна Михалік

студентка групи ФФ – 31

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Функціонування ефективної системи пенсійного забезпечення є важливою та необхідною умовою розвитку будь-якої держави. Стійка пенсійна система, котра забезпечує належний рівень життя пенсіонерів і створює стимули для отримання якісної освіти задля активної та довготривалої трудової діяльності, є основою соціальної стабільності та економічної безпеки, довгостроковим фактором забезпечення конкурентоспроможності та одним з ключових аспектів національної стратегії сталого розвитку.